

TVÅ SPRÅK ELLER FLERA?

Råd till flerspråkiga familjer

DVA ILI VIŠE JEZIKA?

Savjeti višejezičnim porodicama

Bosnisk version

TVÅ SPRÅK ELLER FLERA? Råd till flerspråkiga familjer

Beställs från:
Liber Distribution
162 89 Stockholm
e-post: skolutveckling@liber.se
tel: 08-690 95 76
fax: 08-690 95 50
Best. nr: U04:047

Text: Språkforskningsinstitutet i Rinkeby
© Myndigheten för skolutveckling 2004 (andra upplagan)
Översättningar: Eqvator AB
Foto: Ann Eriksson
Produktion och grafisk form: Ord & Bildmakarna AB, Stockholm
Tryck: Danagårds Grafiska, Ödeshög
ISBN: 91-85128-94-5

Innehåll

Tvåspråkighet – en värdefull resurs _____	2
Flerspråkiga familjer är olika _____	2
Kan barn lära sig två eller flera språk lika bra? _____	4
Vilket språk ska vi tala med vårt barn då vi föräldrar talar ett annat språk än svenska? _____	5
Vilket språk ska jag tala med barnet om vi föräldrar har olika modersmål? _____	6
Kommer mitt barn att lära sig svenska om jag fortsätter att tala mitt modersmål med barnet? _____	8
Är det dåligt om mitt barn blandar språken? _____	10
Vad ska jag göra om mitt barn bara svarar på svenska? _____	12
Vad kan jag göra för att stödja mitt barns utveckling i modersmålet? _____	14
Hur kan jag stödja mitt barns språkutveckling i svenska? _____	16
Vad ska jag göra om mitt barn slutar prata i förskolan? _____	18
Ska mitt barn ha modersmålsstöd i förskolan? _____	20
Ska mitt barn läsa ämnet modersmål i skolan? _____	22
Ska mitt barn läsa ämnet "Svenska som andraspråk" i skolan? _____	24
Några ordförklaringar _____	26
För vidare läsning och andra tips _____	28

Sadržaj

Dvojezičnost – dragocjen resurs _____	3
Višejezične porodice međusobno se razlikuju _____	3
Može li dijete jednako dobro naučiti dva ili više jezika? _____	4
Na kom ćemo jeziku razgovarati sa svojim djetetom ako mi roditelji govorimo neki drugi jezik, a ne švedski? _____	5
Na kom ću jeziku razgovarati s djetetom ako mi roditelji nemamo isti maternji jezik? _____	6
Hoće li moje dijete naučiti švedski, ako s njim nastavim razgovarati na svom maternjem jeziku? _____	8
Da li je to loše ako mi dijete miješa jezike? _____	10
Šta da radim ako mi dijete odgovara samo na švedskom? _____	12
Šta ja kao roditelj mogu učiniti da potpomognem razvoj maternjeg jezika svog djeteta? _____	14
Kako mogu pomoći svom djetetu u usavršavanju švedskog jezika? _____	16
Šta da radim ako moje dijete prestane pričati u predškolskoj ustanovi? _____	18
Treba li mom djetetu dopunska nastava maternjeg jezika u predškolskoj ustanovi? _____	20
Treba li moje dijete učiti maternji jezik kao predmet u školi? _____	22
Treba li moje dijete učiti predmet "Švedski kao drugi jezik" u školi? _____	25
Objašnjenje pojedinih riječi _____	27
"Pročitajte takođe" i "Ostali savjeti" _____	28

Tvåspråkighet – en värdefull resurs

De flesta människor i världen är två- eller flerspråkiga.

Två- och flerspråkighet är mycket värdefullt både för den enskilda människan och för samhället. Familjer som flyttat från ett land till ett annat har lättare att hålla kontakten med ursprungslandet om de bevarar sitt modersmål. Barnen i sådana familjer har större möjlighet att ta till sig föräldrarnas kulturarv om de kan föräldrarnas språk.

Den som är tvåspråkig kan också lättare förstå värdet av kulturell mångfald och kan där igenom få en rikare bild av världen.

Modersmålet betyder också mycket för kontakten i familjen och med släktingar, vilket hjälper barnet att känna sig säkrare i sin egen identitet och tillhörighet.

Alla barn kan lära sig två eller flera språk samtidigt, men det är inte så vanligt att man lär sig båda språken lika bra.

För att barnen ska kunna utveckla båda språken till en mycket hög nivå krävs att både hem, förskola och skola aktivt hjälps åt. Det är viktigt att de vuxna i barnens omgivning, på olika sätt, uppmuntrar och stöder användningen av minoritetsspråket. Genom att använda minoritetsspråket – inte bara i familjen, utan också på lekplatsen, i förskolan, i klassrummet och på arbetet – kan föräldrar och lärare konkret visa barnen att det är naturligt med flerspråkighet.

Tvåspråkigheten för med sig så mycket positivt att de flesta familjer som har två eller flera språk aldrig skulle kunna tänka sig att vara utan dem.

Den tvåspråkiga utvecklingen underlättas också om det övriga samhället är positivt till att människor talar flera språk.

Flerspråkiga familjer är olika

Familjer kan vara två- eller flerspråkiga på många olika sätt. Båda föräldrarna kan ha ett gemensamt modersmål som är ett annat språk än svenska, t ex somaliska. En förälder kan ha sitt ursprung i ett land där man talar ett språk hemma och ett annat i skolan, t ex kurdiska hemma och turkiska i skolan. Föräldrarna kanske inte har samma modersmål, utan barnet får redan från början höra två eller tre språk hemma, t ex i en familj med en arabisktalande pappa och finsktalande mamma och kanske föräldrarna använder ytterligare ett annat språk för att tala med varandra, t ex engelska. Alla familjer består inte heller av ”mamma-pappa-barn,” utan också av äldre släktingar som har en aktiv roll i barnens fostran och som kanske också tillför ytterligare språk i barnets värld. Även ensamstående föräldrar kan ibland vilja satsa på tvåspråkighet.

Dvojezičnost

– dragocjen resurs

Većina ljudi u svijetu govori dva ili više jezika.

Dvojezičnost i višejezičnost su dragocjenosti kako za pojedinca tako i za društvo. Porodicama koje se presele iz jedne zemlje u drugu lakše je održavati vezu s domovinom ako očuvaju svoj maternji jezik. Djeca u takvim porodicama imaju veću mogućnost da prime kulturnu baštinu svojih roditelja ako znaju njihov jezik.

Dvojezičnim osobama je u isto vrijeme lakše da shvate značaj kulturološke raznolikosti a na taj način mogu obogatiti svoju predodžbu svijeta.

Maternji jezik isto tako mnogo znači u dodiru s porodicom i s rodbinom, što djeci pruža mogućnost dodatne sigurnosti po pitanju vlastitog identiteta i pripadnosti.

Sva djeca mogu da nauče dva ili više jezika istovremeno, ali nije tako uobičajeno da in nauče jednako dobro.

Da bi dijete u razvoju oba jezika moglo dostići vrlo visok nivo potrebno je da i njegovi ukućani, i predškola i škola zajedničkim snagama aktivno rade na tome. Važno je da odrasle osobe koje ga okružuju na različite načine podstiču dijete i da mu pruže podršku u korištenju manjinskog jezika [jezika nacionalne manjine, u nastavku: manjinski jezik, primj. prev.]. Roditelji i nastavnici mogu – time što se koriste manjinskim jezikom, ne samo u krugu porodice već i na igralištu, u predškoli, u učionici i na radnom mjestu – djetetu na konkretnom primjeru pokazati da je višejezičnost prirodna stvar.

Dvojezičnost povlači za sobom toliko pozitivnih stvari da većina porodica u kojima se koriste dva ili više jezika ne bi mogla ni zamisliti sebe bez tih jezika.

Ako se prema ljudima koji govore više jezika ostali članovi društva odnose pozitivno, to takođe pospješuje razvoj dvojezičnosti.

Višejezične porodice međusobno se razlikuju

Porodice mogu biti dvojezične ili višejezične na mnogo različitih načina. Oba roditelja mogu da imaju isti maternji jezik, koji nije švedski već neki drugi jezik, npr. somalijski. Jedan od roditelja je možda porijeklom iz neke zemlje gdje se ne govori isti jezik kod kuće i u školi, npr. kurdski kod kuće a turski u školi. Roditelji možda nemaju isti maternji jezik, nego dijete već od početka sluša dva ili tri jezika u kući, npr. u porodici u kojoj otac govori arapski a majka finski, a roditelji se možda međusobno sporazumijevaju na nekom trećem jeziku, npr. na engleskom. Osim toga sve porodice ne sastoje se od "mame-tate-djece", već i od starijih članova rodbine koji aktivno sudjeluju u dječijem vaspitanju i koji u svijet djeteta unose dodatne jezike. I samohrani roditelji mogu ponekad željeti ulagati u dvojezičnost.

Kan barn lära sig två eller flera språk lika bra?

Ja, men eftersom man ofta använder de olika språken i skilda sammanhang är det vanligt att tvåspråkiga barn klarar vissa ämnesområden och situationer bättre på det ena språket än på det andra. Barnet har kanske lättare att berätta på svenska vad som har hänt i skolan, medan det föredrar sitt modersmål för att tala om sådant som hör familjen till, t ex mat, kläder och släktingar. Barnet kanske använder sitt modersmål i samtal med äldre släktingar och föräldrar men växlar mellan de olika språken när det talar med syskon och kamrater. Sådana språkanvändningsmönster är naturliga för tvåspråkiga individer och brukar förändras under livets gång.

Može li dijete jednako dobro naučiti dva ili više jezika?

Da, ali pošto se različiti jezici koriste u različitim situacijama, uobičajena je pojava da se dvojezična djeca u oblastima određenih predmeta i u određenim situacijama bolje snalaze na jednom od svojih jezika. Djetetu je možda lakše da o školskim događajima priča na švedskom, dok se o stvarima koje se tiču porodice, npr. o hrani, odjeći i rodbini, radije izjašnjava na svom maternjem jeziku. Dijete možda upotrebljava maternji jezik u razgovoru sa starijom rodbinom i s roditeljima, ali u razgovoru s braćom/sestrama i s drugovima upotrebljava naizmjenično oba jezika. Takvi primjeri služenja jezicima prirodni su dvojezičnim osobama a obično se mijenjaju tokom života.

Vilket språk ska vi tala med vårt barn då vi föräldrar talar ett annat språk än svenska?

Tala det språk ni behärskar bäst och som ni kan uttrycka er mer nyanserat på. För många är det modersmålet. Det är också lättare att uppfostra sina barn på ett språk som man bättre kan uttrycka sina känslor på. Många vuxna har också lättare att återge sagor och berättelser från sin egen barndom, sjunga sånger eller göra rim och ramsor tillsammans med barnet på det språk de själva talade som barn. Sådana aktiviteter betyder mycket inte bara för kontakten med barnet utan också för barnets allmänna språkutveckling.

Välj det språk som känns naturligast!

Na kom ćemo jeziku razgovarati sa svojim djetetom ako mi roditelji govorimo neki drugi jezik, a ne švedski?

Razgovarajte na jeziku kojim najbolje vladate i na kom se možete izraziti s više nijansi. Za mnoge je to maternji jezik. Isto tako lakše je vaspitati svoju djecu na jeziku na kome možete bolje izraziti osjećanja. Mnogim roditeljima lakše je, takođe, pričati bajke i priče iz svog djetinjstva, pjevati pjesme ili rimovati i skandirati na jeziku svoga djetinjstva. Takve su aktivnosti od velikog značaja, ne samo u pogledu kontakta s djetetom, već i u pogledu općenitog jezičnog razvoja djeteta.

Odaberite jezik koji vam se čini najprirodniji!

Vilket språk ska jag tala med barnet om vi föräldrar har olika modersmål?

Också i familjer där föräldrarna har olika modersmål brukar man rekommendera att var och en använder sitt modersmål tillsammans med barnet. Alltså: En person – ett språk. Barnet har då lättare att vänja sig vid att koppla ihop det ena språket med mamma och det andra med pappa. När hela familjen är tillsammans kan man välja det som känns naturligast; ett av modersmålen, svenska eller något annat gemensamt språk – eller att kombinera flera olika språk.

I familjer där den ena föräldern är svenskspråkig och den andra har ett annat modersmål är det också bra att varje förälder talar ”sitt” språk. Det är troligt att svenskan kommer att bli det dominerande språket i den här typen av familjer, men vill man att barnet ska bli tvåspråkigt är det viktigt att på olika sätt ge extra stöd för utvecklingen i minoritetsspråket.

Na kom ću jeziku razgovarati s djetetom ako mi roditelji nemamo isti maternji jezik?

I u porodicama gdje roditelji nemaju isti maternji jezik obično se preporučuje da i jedan i drugi roditelj u ophođenju s djecom koriste svoj maternji jezik. Dakle: jedna osoba – jedan jezik. Na taj način djetetu je lakše da se navikne na to da jedan jezik dovodi u vezu s mamom a drugi s tatom. Kada se sastane cijela porodica može se odabrati najprirodnije rješenje; neki od maternjih jezika, švedski, ili neki drugi zajednički jezik – ili kombinacija više raznih jezika.

U porodicama u kojima je jednom od roditelja švedski jezik maternji jezik, a drugom neki drugi jezik, takođe je dobro da i jedan i drugi roditelj koriste ”svoj” jezik. U ovakvim tipovima porodica švedski će jezik vjerovatno dominirati, ali ako se želi da dijete ovlada s oba jezika, važno je da mu se na razne načine pruži podrška u usavršavanju manjinskog jezika.

Kommer mitt barn att lära sig svenska om jag fortsätter att tala mitt modersmål med barnet?

Ja, det finns till och med forskning som visar att det går bättre att lära sig ett andraspråk om man samtidigt får en god grund i sitt förstaspråk. De båda språken behöver inte konkurrera, utan kan fungera som stöd för varandra. Om barnet har lärt sig ett begrepp på sitt modersmål (t ex gajaysan på somaliska) är det lättare att lära sig ordet för motsvarande begrepp på svenska (hungrig) och omvänt.

Alla föräldrar önskar att det ska gå bra för deras barn i skolan och därför vill de att barnen tidigt ska lära sig svenska. Men detta betyder inte att föräldrarna ska sluta använda modersmålet när de talar med barnen. Däremot kan föräldrarna hjälpa barnen att få kontakt med det svenska språket. Det bästa sättet för barn att lära sig svenska är att de får använda det tillsammans med svensktalande kamrater och vuxna. Det vanligaste är att detta sker i förskolan och kanske med föräldrarnas vänner och bekanta.

Hoće li moje dijete naučiti švedski, ako s njim nastavim razgovarati na svom maternjem jeziku?

Da, postoje čak istraživanja koja ukazuju na to da je lakše da se nauči drugi jezik ako se istovremeno stekne dobra osnova u prvom jeziku. Ova dva jezika ne moraju međusobno konkurirati, već mogu jedan drugome poslužiti kao potpora. Ako dijete nauči neki pojam na maternjem jeziku (npr. gajaysan na somalijskom) bit će mu lakše da nauči odgovarajući pojam (hungrig) na švedskom i obrnuto.

Svi roditelji žele da im djeca dobro uče i zato žele da rano nauče švedski jezik. To, međutim, ne znači da oni trebaju prestati koristiti svoj maternji jezik u kontaktu s djecom. Ali, mogu im pomoći da dođu u kontakt sa švedskim jezikom. Najbolji način da djeca nauče švedski jezik je da im se omogući da ga upotrebjavaju u kontaktu s drugovima i s odraslima Koji govore švedski jezik. Najuobičajenije je da oni to rade u predškolskoj ustanovi i možda s prijateljima i poznanicima svojih roditelja.

Är det dåligt om mitt barn blandar språken?

Nej, vanligtvis inte. Det är helt normalt att små barn blandar ord från de olika språken i ett och samma yttrande. Detta kan bero på att de ännu inte lärt sig att skilja mellan de olika språken eller på att de saknar ord på det ena eller andra språket.

En annan vanlig företeelse är den mer eller mindre medvetna växling mellan språken som äldre barn och vuxna kan göra, när de talar med andra tvåspråkiga. Denna så kallade kodväxling är något som är naturligt för tvåspråkiga. De utnyttjar helt enkelt möjligheten att växla språk som ytterligare ett uttrycksmedel, för att ex få fram en viss nyans eller känsla, citera vad någon exakt har sagt på ett annat språk eller för att skapa gemenskap mellan talare av samma språk. Många kan ha svårt att förstå eller acceptera ett sådant språkbruk. De kan tycka att det är dåligt att ”blanda” språken på det sättet och tro att det visar att man inte riktigt behärskar sina språk. Men forskningen visar att det krävs en ganska hög språkbehärskning för att kunna växla mellan språken på ett flytande sätt och att det är både naturligt och funktionellt i tvåspråkigas samtal.

Da li je to loše ako mi dijete miješa jezike?

Ne, obično nije. Potpuno je normalno da mala djeca miješaju riječi iz različitih jezika u jednoj te istoj rečenici. Razlog tome može da leži u činjenici da još nisu naučila razlikovati jezike ili da im nedostaje riječi u jednom ili u drugom jeziku.

Jedna druga uobičajena pojava je manje ili više svjesno prebacivanje s jezika na jezik, kojim se starija djeca i odrasle osobe koriste u razgovoru s drugim dvojezičnim osobama. Ova tzv. zamjena koda prirodna je pojava kod dvojezičnih osoba. Te osobe jednostavno koriste mogućnost prebacivanja s jednog jezika na drugi kao dodatno sredstvo pri izražavanju, da bi npr. jasnije izrazile izvjesnu nijansu ili osjećanje, preciznije citirale nečiju izjavu datu na nekom drugom jeziku ili da bi stvorile osjećaj zajedništva među osobama koje govore isti jezik. Takvo korištenje jezika mnogi nisu u stanju da razumiju ili da prihvate. Oni možda smatraju lošim takvo ”miješanje” jezika i vjeruju da je to dokaz nedovoljnog poznavanja svojih jezika. Istraživanja su, međutim, pokazala da je potreban visok nivo jezičnog umijeća da bi se mijenjanje jezika odvijalo tečno te da je to i prirodna i svrsishodna pojava u razgovoru dvojezičnih osoba.

Vad ska jag göra om mitt barn bara svarar på svenska?

Det är inte ovanligt att barn under vissa perioder föredrar att använda svenska, även om föräldrarna försöker vara konsekventa och tala sitt modersmål med dem. Om föräldrarna vill att barnet ska bli tvåspråkigt är det viktigt att de fortsätter att använda modersmålet tillsammans med barnet. Det är bra om det också finns jämnåriga kamrater och andra vuxna som använder minoritetsspråket med barnet så att språket fyller en funktion också utanför familjen. I många fall har det visat sig att även om barn inte aktivt använder språket i någon större utsträckning så kan de ändå utveckla en hög passiv förmåga, som grund för att senare lära sig att använda språket också mer aktivt.

Om barnet använder svenska när föräldrarna talar sitt modersmål kan dessa försöka hjälpa barnet genom att svara med de rätta orden och uttrycken på modersmålet. Kontakten och kommunikationen med barnet är emellertid det mest grundläggande, oavsett vilket språk man använder. Det är viktigare att lyssna på vad barnet har att säga, än till hur och vilket språk de väljer att göra det på. Det gäller att vara tålmodig, för det tar tid att överföra sitt språk till barnet i en miljö där svenskan har så stort inflytande och ofta värderas mer.

Šta da radim ako mi dijete odgovara samo na švedskom?

Nije neobično da djeca u određenim periodima radije upotrebljavaju švedski jezik, iako roditelji pokušavaju da ostanu dosljedni i da u razgovoru s njima koriste maternji jezik. Ako roditelji žele da im dijete bude dvojezično, važno je da s njim nastave razgovarati na maternjem jeziku. Dobro je ako dijete ima drugova vršnjaka i drugih odraslih osoba koje u razgovoru s njim upotrebljavaju jezik dotične manjine kako bi taj jezik imao određenu funkciju i izvan okvira njegove porodice. Mnogi slučajevi pokazali su da, čak i ako djeca ne koriste aktivno dotični jezik u nekoj većoj mjeri, ona ipak mogu dostići visok stupanj pasivne sposobnosti, kao osnovu, da bi se kasnije mogla naučiti i da aktivnije koriste taj jezik.

Ako dijete koristi švedski jezik u prilikama u kojima njegovu roditelji govore svoj maternji jezik, roditelji mu mogu pomoći tako što će odgovarati pravim riječima i izrazima na maternjem jeziku. Najglavniji su, međutim, kontakt i komuniciranje s djetetom, neovisno o jeziku kojim se tom prilikom služite. Važnije je saslušati šta dijete želi da kaže od načina na koji to čini i jezika za koji se tom prilikom odlučuje. Treba biti strpljiv, jer prenošenje jezika na dijete, u sredini u kojoj švedski jezik ima veliki utjecaj i u kojoj se isti često više cijeni, zahtijeva puno vremena.

Vad kan jag göra för att stödja mitt barns utveckling i modersmålet?

Turkiska barn i Turkiet och svenska barn i Sverige lär sig sitt modersmål i många olika situationer och med många olika människor; i familjen, tillsammans släkt och vänner, på gården, i affären, på bussen, i förskolan och i skolan. Hela dagen har de möjlighet att höra, tala och lära sitt modersmål. Många minoritetsbarn har mycket mer begränsade möjligheter för sin modersmålsutveckling. För flertalet är det framför allt i hemmet som barnet hör och använder modersmålet. Det ställer förstås större krav på föräldrarna att, tillsammans med förskolan och skolan, vidga barnens kontakter på modersmålet. Tillsammans måste de vuxna i barnens omgivning skapa möjligheter för barnen att få använda sitt modersmål så mycket som möjligt både i och utanför familjen, både tillsammans med jämnåriga och tillsammans med vuxna.

De allra flesta kommuner har verksamhet för föräldrar med hemmavarande barn i den s.k. öppna förskolan. Dit kan man gå för att träffa andra föräldrar och barn. I många kommuner erbjuder också biblioteken sagostunder på olika modersmål. Biblioteken har också barn- och ungdomsböcker på många olika språk att låna ut. Fråga i din kommun vilka möjligheter som finns där.

Šta mogu učiniti da potpomognem razvoj maternjeg jezika kod svog djeteta?

Turska djeca u Turskoj i švedska djeca u Švedskoj uče svoj maternji jezik u mnogim različitim situacijama i uz mnogo različitih ljudi; u porodici, zajedno s rodbinom i prijateljima, u parku, u prodavnici, u autobusu, u predškolskoj ustanovi i u školi. Cijeli dan imaju priliku slušati, govoriti i učiti svoj maternji jezik. Velikom broju djece nacionalnih manjina mogućnosti su daleko više ograničene kada se radi o unapređenju maternjeg jezika. Većina te djece sluša i koristi svoj maternji jezik prvenstveno kod kuće. To naravno zahtijeva dodatna zalaganja od strane roditelja da, zajedno sa predškolom i školom, djeci prošire krug kontakata na maternjem jeziku. Odrasle osobe iz dječije sredine moraju djetetu pružiti mogućnost da u što je moguće većem obimu koristi maternji jezik, kako u druženju s vršnjacima, tako i u kontaktu s odraslima.

U većini općina postoje djelatnosti za roditelje koji djecu odgajaju u vlastitom domu, u tzv. predškolskim ustanovama otvorenog tipa [otvorena predškola]. Tamo možete otići ako želite stupiti u kontakt s drugim roditeljima i s drugom djecom. U mnogim općinama biblioteke nude vrijeme za bajke na raznim maternjim jezicima. U njima takođe možete posuditi knjige za djecu i omladinu na mnogim različitim jezicima. Raspitajte se u svojoj općini o mogućnostima koje vam se tu nude.

Hur kan jag stödja mitt barns språkutveckling i svenska?

En bra grund för barnets utveckling i svenska är ett gott samarbete mellan förskolan och skolan och föräldrarna. Förskolan och skolan har ett stort ansvar för barnens utveckling i svenska men föräldrarna kan också hjälpa till på olika sätt. Framför allt genom att uppmuntra barnens skolarbete på olika sätt. Också om föräldrarna inte kan så mycket svenska kan de hjälpa till med skolbarnens läxläsning.

Många föräldrar undrar hur deras barn kan lära sig svenska när barnen inte har några svenska kamrater att umgås med. Det finns minst två saker som föräldrar bör fundera på. För det första gäller det att på olika sätt skapa tillfällen för barnen att träffa personer som talar svenska. Det viktigaste är att barnet får många olika tillfällen att använda svenska tillsammans med kamrater och andra vuxna – det spelar mindre roll om dessa personer har svenska som modersmål eller inte. Föräldrarna kan t ex stimulera barnen att delta i aktiviteter där de kommer i kontakt med svensktalande barn såsom fotbollslag, körer, dansgrupper eller liknande.

För det andra gäller det att fundera på vilken förskola/skola som kan vara lämplig för barnet. Föräldrarna har rätt att ställa krav på att pedagogerna i såväl förskolan som skolan har en stor medvetenhet och kunnskap om tvåspråkig utveckling, andraspråksinlärning och hur man lär sig på ett andraspråk. Föräldrarna har också rätt att kräva att pedagogerna arbetar på ett sätt som gagnar deras barns språkutveckling, både på modersmålet och på svenska.

Kako mogu potpomoći razvoj švedskog jezika kod svog djeteta?

■ Dobra osnova za razvoj švedskog jezika kod djeteta je dobra saradnja između predškole i škole i roditelja. Predškola i škola snose veliku odgovornost kad je u pitanju razvoj švedskog jezika kod djece, ali i roditelji mogu pomoći na razne načine. Prije svega tako što će na razne načine podsticati školski rad djeteta. Roditelji mogu pomoći svome daku u savlađivanju zadaće i ako sami ne znaju tako dobro švedski jezik.

Veliki broj roditelja pita se kako će njihova djeca ovladati švedskim jezikom kad nemaju drugova Šveđana s kojima bi se družila. Tu postoje bar dvije stvari o kojima bi roditelji trebali razmišljati. Kao prvo, potrebno je na razne načine pružiti djeci mogućnost da se susreću s osobama koje govore švedski jezik. Najvažnije je da se djetetu pruži veliki broj različitih prilika u kojima će koristiti švedski jezik zajedno s drugovima i s odraslim osobama – manje je važno da li je švedski maternji jezik dotičnim osobama ili ne. Roditelji mogu npr. podsticati svoju djecu da sudjeluju u aktivnostima u kojima imaju priliku da sretnu djecu koja govore švedski jezik, kao što su fudbalski timovi, horovi, plesne grupe ili slično.

Kao drugo, treba razmisliti o tome koja predškola/škola je pogodna za dijete. Roditelji imaju pravo zahtijevati da pedagozi, kako u predškoli tako i u školi, posjeduju veliki nivo svijesti i znanja kada se radi o dvojezičnom razvoju, učenju drugog jezika te o tome kako se stiče znanje na drugom jeziku. Roditelji isto tako imaju pravo da zahtijevaju da se rad pedagoga odvija na način koji koristi jezičnom razvoju njihove djece, i kad se radi o maternjem i kad se radi o švedskom jeziku.

Vad ska jag göra om mitt barn slutar prata i förskolan?

Vänta lite och se. Ibland när ett barn börjar i en förskola där modersmålet inte används, kan det hända att en så kallad "tyst period" inträffar och barnet inte säger någonting på svenska under lång tid. Det är ingen fara om barnet verkar må bra i övrigt och om det kommunicerar på annat sätt under den här tiden, t ex genom att peka, visa vad det vill och förstås fortsätter att tala sitt modersmål hemma. Hela tiden samlar barnet kunskap om det nya språket även om det inte märks utåt. Oftast börjar barnet tala efter en periods tystnad, då det samlat tillräckliga kunskaper om det nya språket. Små barn mår dock bra om de märker att även deras modersmål används och uppskattas i förskolan.

Šta da radim ako moje dijete prestane pričati u predškolskoj ustanovi?

Sačekajte malo, da vidite. Ponekad kada neko dijete pođe u predškolu u kojoj se ne koristi njegov maternji jezik, može se dogoditi da nastupi tzv. "period šutnje" i da dijete duže vrijeme ništa ne kaže na švedskom jeziku. To uopće nije opasno ako je vidljivo da se dijete inače dobro osjeća i ako u ovom periodu komunicira na neki drugi način, npr. tako što prstom pokazuje šta želi, te naravno ako se kod kuće nastavi služiti svojim maternjim jezikom. Dijete neprekidno sakuplja saznanja o novom jeziku mada se to ne primijeti sa strane. Ono najčešće progovori nakon određenog perioda šutnje, kada nakupi dovoljno saznanja o novom jeziku. Mala se djeca, međutim, ugodno osjećaju ako primijete da se njihov maternji jezik koristi i cijeni u predškoli.

Ska mitt barn ha moders-målsstöd i förskolan?

För att klara skolan och få en bra framtid i Sverige är naturligtvis goda kunskaper i svenska av avgörande betydelse. Men inläringen av svenska behöver inte ske på modersmålets bekostnad. Forskningen har visat att det snarare är tvärtom; barn som får möjlighet att utveckla sitt modersmål i förskolan och skolan får också ofta bättre kunskaper i svenska och i andra skolämnen. Modersmålsstödet i förskolan kan fungera som en bro mellan hemmet och förskolan. Det ger också barnet en värdefull möjlighet att vidareutveckla sitt modersmål samtidigt som barnet utvecklar svenska som ett andraspråk.

Det är ganska vanligt att barn som har ett annat modersmål kommer i kontakt med svenskan först i förskolan. Ibland kan det finnas tvåspråkiga förskolor eller tvåspråkiga avdelningar för barn med samma modersmål. Där finns det både svenskspråkig personal och personal som talar barnets modersmål. Föräldrarna bestämmer själva om de vill ha sina barn på en sådan förskola.

Om barnet går i svensktalande grupp kan föräldrarna ansöka om modersmålsstöd. Då kommer en modersmålstränare (som förut kallades hemspråkstränare) till förskolan och pratar, leker och läser sagor med barnet på modersmålet. Fråga din förskola eller ansvarig tjänsteman i din kommun om vilka möjligeter som erbjuds.

Treba li mom djetetu dopunska nastava maternjeg jezika u predškolskoj ustanovi?

■ Dobro poznavanje švedskog jezika je naravno od odlučujućeg značaja ako se želi postići uspjeh u školi i sigurna budućnost u Švedskoj. Učenje švedskog jezika ne mora se, međutim, odvijati na uštrb maternjeg jezika. Istraživanja su pokazala da bi se prije moglo reći da je situacija obrnuta; djeca kojoj se pruži prilika da razvijaju svoj maternji jezik u predškoli i u školi često bolje savladaju gradivo iz švedskog jezika i iz ostalih školskih predmeta. Dopunska nastava maternjeg jezika u predškoli može funkcionirati kao most između kuće i predškole. Ona također pruža djetetu dragocjenu priliku da upotpuni znanje maternjeg jezika a da u isto vrijeme razvija svoj švedski jezik kao drugi jezik.

Prilično je uobičajeno da djeca koja imaju neki drugi maternji jezik dođu u dodir sa švedskim jezikom tek u predškolskoj ustanovi. Ponekad dijete ima priliku da dospije u neku dvojezičnu predškolu ili na dvojezično odjeljenje za djecu s istim maternjim jezikom. U njima radi i osoblje koje govori švedski jezik i osoblje koje govori maternji jezik djeteta. Roditelji sami odlučuju da li žele upisati svoje dijete u takvu predškolu.

Ako dijete ide na odjeljenje za švedski jezik, roditelji imaju mogućnost da podnesu zahtjev za dopunsku nastavu maternjeg jezika. U tom slučaju u predškolu dolazi nastavnik maternjeg jezika (raniji naziv: nastavnik domaćeg jezika) koji s djetetom razgovara, igra se i čita bajke na maternjem jeziku. Raspitajte se u u vašoj predškolskoj ustanovi ili kod nadležnog službenika u općini kakve se mogućnosti nude.

Ska mitt barn läsa ämnet modersmål i skolan?

Forskning visar att tvåspråkiga barn som lärt sig läsa och skriva på sitt modersmål har lättare att utveckla och bevara det. Det bästa vore om alla barn först fick lära sig att läsa och skriva på sitt starkaste språk, som för många barn är modersmålet. Förmågan att läsa och skriva på ett språk underlättar sedan läsinlärningen på andra språk. Barn kan även lära sig läsa och skriva samtidigt på flera språk. I skolans modersmålsundervisning får barnet möjlighet att lära sig läsa och skriva på sitt modersmål. Genom att till exempel skriva brev, läsa böcker och annat skrivet material kan barnet fortsätta och utöka kontakten med ursprungslandet.

I skolan har barnet rätt till undervisning i modersmålet. Det måste finnas minst fem barn i kommunen för att bilda en grupp för modersmålsundervisning (tidigare kallad hemspråksundervisning). Om barn med samma språk går i olika skolor, samlar man dem på en skola under de timmar som modersmålsundervisningen sker. Undervisningen är frivillig och därför måste föräldrarna anmäla till skolan om de vill att barnet ska ha modersmålsundervisning. Om barnet inte kan så mycket svenska, har barnet också rätt att få studiehandledning på modersmålet. Det betyder att barnet får hjälp av en modersmåls lärare i olika skolämnen. Läraren förklarar på modersmålet innehållet i det som klassen arbetar med och hjälper barnet i skolarbetet. Skolan bestämmer om barnet ska få studiehandledning.

Det finns också andra sätt att studera modersmålet. Fråga din skola vilka möjligheter som erbjuds och vad de innebär. För några språkgrupper och på några orter finns det t.ex. möjlighet att välja tvåspråkig undervisning i form av tvåspråkiga klasser eller språkligt inriktad friskola.

Treba li moje dijete učiti maternji jezik kao predmet u školi?

Istraživanja pokazuju da je dvojezičnoj djeci koja su naučila čitati i pisati na maternjem jeziku lakše da isti razvijaju i očuvaju. Najbolje bi bilo ako bi sva djeca najprije naučila čitati i pisati na jeziku koji najbolje znaju, a koji je većini djece maternji jezik. Sposobnost čitanja i pisanja na nekom jeziku olakšava kasnije učenje drugog jezika. Djeca mogu i istovremeno naučiti da čitaju i pišu na više jezika. Na nastavi maternjeg jezika u školi djeci se pruža prilika da uče čitati i pisati na maternjem jeziku. Dijete može da održava i da proširi kontakt sa zemljom svoja porijekla tako što će npr. pisati pisma, čitati knjige i ostali pisani materijal.

U školi dijete ima pravo na nastavu maternjeg jezika. U općini mora da postoji bar petoro djece da bi se formirala grupa za nastavu maternjeg jezika (raniji naziv: nastava domaćeg jezika). Ako djeca s istom jezičnom pripadnošću pohađaju različite škole, ona se okupljaju u jednoj školi u vrijeme trajanja nastave maternjeg jezika. Pohađanje nastave je dobrovoljno i stoga roditelji moraju prijaviti školi ako žele da im dijete pohađa nastavu maternjeg jezika. Ako dijete ne zna dovoljno švedski jezik, ima pravo na nastavna uputstva na maternjem jeziku. To znači da nastavnik maternjeg jezika pomaže djetetu u raznim školskim predmetima. On na maternjem jeziku objašnjava djetetu sadržaj nastave koja se odvija u razredu i pomaže mu u školskom radu. Škola je ta koja odlučuje da li djetetu treba dati nastavna uputstva.

U školama postoje i drugi načini učenja maternjeg jezika. Pitajte u svojoj školi kakve vam se mogućnosti nude i na šta se iste svode. Za neke jezične skupine i u nekim

mjestima postoji, npr. mogućnost da odaberu dvojezičnu nastavu u obliku dvojezičnih razreda ili jezično orijentiranih slobodnih škola.

Ska mitt barn läsa ämnet "Svenska som andraspråk" i skolan?

I skolan kan man studera svenska antingen inom ämnet "Svenska" eller inom ämnet "Svenska som andraspråk". Vilket av dessa ämnen som ditt barn bör läsa beror på vilka färdigheter i svenska som barnet har när det börjar skolan. Barn med ett annat modersmål än svenska har ju oftast inte hunnit lära sig lika mycket svenska som svensktalande barn när de börjar skolan. Då är det viktigt att barnet får en språkundervisning som utgår från just detta barns kunskaper och behov. Om barnet inte får bra hjälp att hämta in det språkliga försprång som de svensktalande barnen har, finns det risk att barnet får svårt att komma ikapp de andra. Och det kan påverka hur man klarar sig i de andra ämnena i skolan.

Målet för ämnet "Svenska som andraspråk" är att eleverna ska uppnå samma nivå i svenska som elever med svenska som modersmål. Läraren i "Svenska som andraspråk" vet vad som kan vara svårt för elever som inte har svenska som modersmål. Därför kan läraren anpassa undervisningen mer efter de enskilda elevernas kunskaper och behov. Undervisningen i "Svenska som andraspråk" ska göra det möjligt för eleverna att använda svenskan som ett redskap för att tänka och för att uttrycka sig i tal och i skrift. Eleven ska också, vid sidan av modersmålet, kunna använda svenska språket som ett effektivt redskap för att inhämta kunskaper i andra ämnen.

Ofta bedrivs undervisningen i "Svenska som andraspråk" i mindre grupper. Det ger eleverna bättre möjligheter att öva språket och läraren har mer tid och utrymme för varje elev. Till skillnad från undervisningen i en

stor klass kan eleverna här oftare få komma till tals. I en mindre grupp är det också lättare att våga fråga och be läraren om hjälp när man inte förstår eller har svårt att hitta de rätta orden och uttryckssätten.

Fråga på ditt barns skola hur de bedriver undervisningen för tvåspråkiga elever både i ämnet "Svenska som andraspråk" och i skolans övriga ämnen.

J. M. Coetzee, Rinkeby bibliotek 2003.

Treba li moje dijete učiti predmet "Švedski kao drugi jezik" u školi?

Švedski jezik može se u školi učiti ili u okviru predmeta "Švedski jezik" ili u okviru predmeta "Švedski kao drugi jezik". Koji od ovih predmeta treba da uči vaše dijete ovisi o njegovom poznavanju švedskog jezika na početku školovanja. Do polaska u školu djeca koja imaju neki drugi maternji jezik često ne stignu ovladati švedskim jezikom u istoj mjeri kao djeca kojima je švedski jezik maternji jezik. Zato je važno da ta djeca dobiju nastavu jezika koja kao polaznu tačku ima upravo znanje i potrebe koje imaju dotična djeca. Ako se toj djeci ne pomogne da znanjem dostignu djecu koja govore švedski, postoji opasnost da ta djeca zaostanu za ostalom djecom. A to može utjecati i na njihove mogućnosti da savladaju ostale školske predmete.

Cilj predmeta "Švedski kao drugi jezik" je da ovi učenici dostignu isti nivo u poznavanju švedskog jezika koji imaju djeca kojoj je švedski jezik maternji jezik. Nastavnik predmeta "Švedski kao drugi jezik" upoznat je s teškoćama na koje mogu naići djeca kojima švedski nije maternji jezik. Zato on može prilagoditi nastavu tako da bolje odgovara znanju i potrebama svakog pojedinog učenika. Nastava "Švedskog kao drugog jezika" treba da omogući učenicima da koriste švedski jezik kao sredstvo za razmišljanje i za usmeno i pismeno izražavanje. Učenici takođe treba da znaju da osim maternjeg jezika koriste i švedski jezik kao efikasno sredstvo za sticanje znanja iz drugih predmeta.

Nastava "Švedskog kao drugog jezika" često se odvija u manjim grupama. To učenicima pruža bolje mogućnosti uvježbavanja jezika, a nastavnik dobiva više vremena i

prostora za svakog učenika. Za razliku od nastave u velikom odjeljenju, ovdje učenici češće dolaze do riječi. U manjoj grupi im je osim toga lakše da se usude pitati nastavnika i zamoliti ga za pomoć ako nešto ne razumiju ili ne nalaze prave riječi i prave načine izražavanja.

Raspitajte se u školi svog djeteta o tome kako se odvija nastava za dvojezične učenike i kad je riječ o predmetu "Švedski kao drugi jezik" i kad je riječ o ostalim predmetima.

Några ordförklaringar

Andraspråk: Det eller de språk som börjar läras in efter förstaspråket. Det är inte alltid lätt att dra gränsen mellan förstaspråk och andraspråk. När det gäller ett barn som börjar lära sig ytterligare ett språk i mycket tidig ålder kan man säga att barnet har två förstaspråk.

Förstaspråk: Det eller de språk som ett barn börjar lära sig först.

Hemspråk: Begreppet ”hemspråk” uppkom i samband med den så kallade hemspråksreformen som började genomföras 1977. Hemspråksundervisning kallas numera modersmålsundervisning. Barn har rätt till modersmålsundervisning om någon av föräldrarna eller vårdnadshavarna har ett annat språk än svenska som modersmål och om man använder språket dagligen med barnet.

Majoritetsspråk: Det största och dominerande språket i landet. I Sverige är svenska majoritetsspråket.

Minoritetsspråk: De språk som talas av delar av befolkningen. I Sverige finns fem officiella inhemska minoritetsspråk, *finska, jiddisch, meänkieli, romani chib* och *samiska* och ett mycket stort antal språk som talas av nytillkomna minoriteter, t ex *arabiska, danska, kurdiska, persiska, turkiska* och *somaliska*.

Modersmål: Termen ”modersmål” är ett mångtydigt begrepp, men vanligtvis menar man det/de första språk som lärs in i hemmet.

Tvaspråkighet: Termen ”tvaspråkighet” används ofta som samlingsterm för ”två- eller flerspråkighet”.

Objašnjenje pojedinih riječi

Drugi jezik: Jezik ili jezici koji se počinju učiti nakon prvog jezika. Granicu između prvog i drugog jezika nije uvijek lako odrediti. Kada se radi o djeci koja vrlo rano počinju učiti još jedan jezik može se reći da ta djeca imaju dva prva jezika.

Prvi jezik: Jezik ili jezici koje dijete najprije počinje učiti.

Domaći jezik: Pojam "domaći jezik" pojavio se u vezi s tzv. reformom domaćeg jezika, hemspråksreformen, čije je provođenje otpočeto 1977. god. Sadašnji naziv nastave domaćeg jezika je: Nastava maternjeg jezika. Djeca imaju pravo na nastavu maternjeg jezika ako jednom od njihovih roditelja ili vršilaca roditeljskog prava maternji jezik nije švedski jezik i ako isti svoj maternji jezik koriste u svakodnevnom kontaktu s djecom.

Većinski jezik [Jezik većinskog naroda]: Najrasprostranjeniji i dominirajući jezik u zemlji. Većinski jezik u Švedskoj je švedski jezik.

Manjinski jezici: Jezici kojima se služe dijelovi stanovništva. U Švedskoj postoji pet zvaničnih domaćih manjinskih jezika, *finski*, *jidiš*, *meänkieli*, *romani čhib* [vrsta romanskog jezika] i *laponski jezik* te veliki broj jezika novopridošlih manjina, npr. *arapski*, *danski*, *kurdski*, *perzijski*, *turski* i *somalijski jezik*.

Maternji jezik: Termin "maternji jezik" je mnogoznačan pojam, ali se obično misli na prvi jezik/prve jezike koji se nauče u roditeljskom domu.

Dvojezičnost: Termin "dvojezičnost" često se koristi kao zajednički naziv za dvojezičnost ili višejezičnost.

För vidare läsning

Arnberg, Lenore (1988), *Så blir barn tvåspråkiga. Vägledning och råd under förskoleåldern*. Stockholm: Wahlström & Widstrand. (Boken finns också översatt till arabiska, engelska, finska och spanska.)

Baker, Colin (1996), *Barnets väg till tvåspråkighet: råd till föräldrar och lärare i förskola och grundskola*. Uppsala: Påfågeln.

Håkansson, Gisela (2003), *Tvåspråkighet hos barn i Sverige*. Studentlitteratur

Hyltenstam, Kenneth (red.) (1996), *Tvåspråkighet med förhinder? Invandrar- och minoritetsundervisning i Sverige*. Lund: Studentlitteratur.

Hyltenstam, Kenneth (red.) (1999), *Sveriges sju inhemska språk – ett minoritetsperspektiv*. Lund: Studentlitteratur.

Lightbown, Patsy and Spada, Nina (2003), *How Languages are Learned*. Oxford University Press. Revised edition.

Andra tips

För den som har tillgång till Internet (finns bl.a. på alla bibliotek) finns mycket information att hämta om tvåspråkighet i familjen och i skolan.

Om modersmålsundervisningen i förskolan och skolan kan man läsa på Tema Modersmål som ligger på Skoldatanätet. Där finns också särskild information riktad till föräldrar och till barn.

<http://www.skolutveckling.se/mangfald>

Mer information om svenska som andraspråk finner man bl.a. på Nationellt centrum's hemsida:

<http://www.lhs.se/sfi>

Pročitajte takođe

Arnberg, Lenore (1988), *Så blir barn tvåspråkiga. Vägledning och råd under förskoleåldern*. Stockholm: Wahlström & Widstrand. (Knjigu možete naći i u prijevodu na arapski, engleski, finski i španski jezik.)

Baker, Colin (1996), *Barnets väg till tvåspråkighet: råd till föräldrar och lärare i förskola och grundskola*. Uppsala: Påfågeln.

Håkansson, Gisela (2003), *Tvåspråkighet hos barn i Sverige*. Studentlitteratur

Hyltenstam, Kenneth (red.) (1996), *Tvåspråkighet med förhinder? Invandrar- och minoritetsundervisning i Sverige*. Lund: Studentlitteratur.

Hyltenstam, Kenneth (red.) (1999), *Sveriges sju inhemska språk – ett minoritetsperspektiv*. Lund: Studentlitteratur.

Lightbown, Patsy and Spada, Nina (2003), *How Languages are Learned*. Oxford University Press. Revised edition.

Ostali savjeti

Za one koji imaju pristup Internetu (postoji između ostalog u svim bibliotekama) postoje mnoge informacije o dvojezičnosti u porodici i u školi.

O nastavi maternjeg jezika u predškoli i školi možete pročitati na stranicama Tema Modersmål [Tema Maternji jezik] koje ćete naći na Školskoj kompjutorskoj mreži Švedske Skoldatanätet. Tu također možete naći posebne informacije namijenjene roditeljima i djeci.

<http://www.skolutveckling.se/mangfald>

Daljne informacije o švedskom kao drugom jeziku naći ćete između ostalog na Web-stranicama Državnog centra za švedski jezik za useljenike i za švedski kao drugi jezik Nationellt centrum: <http://www.lhs.se/sfi>.

Innehåll och utformning
av denna broschyr
har utarbetats av
Språkforskningsinstitutet i Rinkeby
i samarbete
med föräldrar, förskollärare och lärare
och med forskare vid
Centrum för tvåspråkighetsforskning,
Stockholms universitet.

Institutet tackar dem alla varmt
för värdefulla synpunkter!

Myndigheten för skolutveckling har bekostat
översättning och tryckning.

Sadržaj i oblik
ove brošure izradio je
Språkforskningsinstitutet i Rinkeby
u saradnji s roditeljima,
predškolskim odgojiteljima i nastavnicima
te s naučnim radnicima
Centrum för tvåspråkighet,
Stockholms universitet.

Svima njima Institut se toplo zahvaljuje
na dragocjenim zapažanjima!

Myndigheten för skolutveckling snosi
troškove prijevoda i štampanja brošure.

TVÅ SPRÅK ELLER FLERA?

Råd till flerspråkiga familjer

De råd som ges i den här broschyren grundar sig på aktuell kunskap om barns tvåspråkiga utveckling och bygger på de senaste forskningsrönen, förslag och synpunkter från föräldrar, pedagoger i förskola och skola och från forskare vid andra institutioner.

Råden är allmänna och passar många men kanske inte alla. Givetvis ska varje förälder välja det som känns naturligt och bäst i den egna familjen.

Broschyren är tvåspråkig och ges ut på svenska samt albanska, arabiska, bosniska, engelska, finska, somaliska, spanska, turkiska, kurmanji (nordkurdiska), arli (romani) och lovari (romani).

DVA ILI VIŠE JEZIKA?

Savjeti višejezičnim porodicama

Savjeti koje dajemo u ovoj brošuri temelje se na aktuelnim saznanjima iz oblasti dvojezičnog razvoja djece stečenim kroz najnovija opažanja naučnih radnika, prijedloge i zapažanja roditelja, predškolskih i školskih pedagoga te naučnih radnika pri drugim institucijama.

Savjeti su općeg karaktera i pogoduju mnogima, ali možda ne svima. Naravno da svaki roditelj treba odabrati ono što mu se čini najprirodnijim i najboljim rješenjem za vlastitu porodicu.

Brošura je dvojezična a izdaje se na albanskom, arapskom, bosanskom, engleskom, finskom, somalijskom, španskom, turskom, kurmandži (sjeverno kurdski), arlijskom (romski) i lovarskom (romski) jeziku.

MYNDIGHETEN FÖR
SKOLUTVECKLING

SPRÅKFORSKNINGS-
INSTITUTET i Rinkeby

